

Публикации

I. Монография

Песни за св. Йоан Владимир. Изследване и издание на словесната традиция на свети Йоан Владимир. Библиотека „Охридски извори“. София: Парадигма, 2018 (монография, 356 с.)

Монографията е замислена и осъществена като филологическо изследване на почитта към дуклянския владетел св. Йоан Владимир, в което да бъдат събрани и коментирани словесните извори за светеца с акцент към *Славянската преводна служба* за него. Книгата се състои от три части, които структурно представят изследователското ѝ поле. В първата част *Словесната традиция за свети Йоан Владимир* са издадени и коментирани известните извори за светеца, което е първият по рода си опит за систематично представяне на текстовата традиция за светеца. В процеса на събиране и изследване се обособиха четири групи от текстове за св. Йоан Владимир. Първата група включва изворите, представящи дуклянската традиция за благочестивия владетел. Във втората група са публикувани и коментирани текстовете, свързани с църковната почит към светеца. В тази група за първи път се публикува с коментар и превод на идентифицираното от автора късно компилативно житие за св. Йоан Владимир от зографския ръкопис Zogr496 (*Зографско житие*). В третата група от извори са представени и анализирани фрагментите за светеца във Българската възрожденска историография. В четвъртата група е проследен образът на св. Йоан Владимир в българската художествена литература и фолклорната песенна традиция. В края на тази първа част е приложен хронологичен списък на използваните и цитираните извори за светеца (общо 42).

В първата част на книгата за първи път в българската медиевистика са издирени и систематизирано представени всички известни извори за светеца, като е следван принципът текстовете да се публикуват по първични източници, а в случаите, когато това е било невъзможно, да се използват най-нови издания. Освен това, в тази част са включени преводи на повечето от изворите – една част от тях са дело на автора, а друга част са наново сверени с оригиналите, след което са допълнени и редактирани отново от автора. Важен принос в тази част на изследването е проследяването на интертекстуалните връзки между отделните текстове, което позволи във втората част по-внимателното да бъде анализирана свързаността помежду им, а също така и да бъде представена историята на създаването на отделните словесни традиции за светеца и моделите на конструиране на образа на благочестивия и свят владетел в тях.

Втората част на монографията *Христолюбивият владетел: житието на свети Йоан Владимир* представя анализ на образа на светеца според представените в първата част извори с открояване на моделите на святост, както и на спецификите им според двете словесни традиции за светеца (дуклянската и елбасанската).

В монографията най-много внимание е отделено на *Славянската преводна служба* за светеца, на която е посветена третата част. Службата е издадена заедно с гръцкия текст по първото венецианско издание от 1690 г. и български превод (дело на автора), с анализ на превода, различията и съдържанието за всяко от общо 109-те песнопения и на *Славянското житие*. В подготовката на издаването

и изследването на *Службата* бяха привлечени всички гръцки издания (четири), всички славянски издания (пет), два гръцки и четири славянски преписа. В самото издание са включени разночетенията по гръцките и славянските първични извори. Въз основа на текстологически наблюдения е изказано предположението, че славянският превод не е направен по някой от наличните преди 1802 г. гръцки издания, а по гръцки ръкописен вариант на службата, който текстологически възхожда към преписа в Zogr. Gr 142.

В края на третата част са включени и два инципитариума – на славянските и на гръцките песнопения съответно в *Гръцката* и в *Славянската служба* за светеца.

Монографията завършва със заключение (*Вместо заключение*), в което са обобщени резултатите от направеното изследване, и с азбучен списък на използваната в изследването литература.

II. Глави от колективна монография:

II.1. Старобългарска служба за св. Климент Охридски и Служба за св. Пантелеймон. – В: Песни за Климент. Служби за св. Климент Охридски, писани от X до XX век. Ред. Искра Христова-Шомова, В. Савова, П. Петков. УИ "Св. Климент Охридски", София, 81–115.

В тази глава от книгата „Песни за Климент. Служби за св. Климент Охридски, писани от X до XX век.” е издадена *Старобългарската служба за св. Климент* по единствения ѝ препис в Охридския миней (НБКМ 122, л. 270а–274б). Текстът на *Службата* е подготвен от Венета Савова и Ива Трифонова, българският ѝ превод, който съпътства старобългарския текст, е дело на научен колектив.

II.2. Ирмосите и богородичните в старобългарската служба за св. Климент Охридски. – В: Песни за Климент. Служби за св. Климент Охридски, писани от X до XX век. Ред. Искра Христова-Шомова, В. Савова, П. Петков. София, УИ "Св. Климент Охридски", София, 141–150.

В главата е коментиран комплектът от ирмоси и богородични тропари на Канона на 8-и глас от *Старобългарската служба за св. Климент* в съпоставка с ирмосите и богородичните на Канона на 8-и глас от *Общата служба за светител*, дело на св. Климент. Съпоставката ясно потвърждава, че двата канона показват структурна близост, изразяваща се в шест общи ирмоса и шест богородични, които са без гръцко съответствие, а преводните богородични са част от обичайния фонд подобни преводни песнопения, включвани в оригинални старобългарски канони.

II.3. Херменевтика на старобългарската Служба за св. Климент Охридски. – В: Песни за Климент. Служби за св. Климент Охридски, писани от X до XX

век. Ред. Искра Христова-Шомова, В. Савова, П. Петков. УИ "Св. Климент Охридски", София, 151–172.

В главата е направен детайлен анализ на всички песнопения от *Старобългарската служба за св. Климент*, който разширява представата, че съставът на композицията не е единен. Освен славата на 4-и глас, за която отдавна се знае, че е преработено песнопение за св. Йоан Златоуст, в статията е представена нова идентификация на тропара на 4-и глас и хвалитната стихира също на 4-и глас. Същевременно са изведени основните тематични линии в изграждането на образа на светеца като архиерей в началния етап на оформянето на култа към него.

II.4. Служба на св. Климент Охридски с Житие от Димитър Хоматиан. – В: Песни за Климент. Служби за св. Климент Охридски, писани от X до XX век. Ред. Искра Христова-Шомова, В. Савова, П. Петков. УИ "Св. Климент Охридски", София, 215–307.

В тази глава е публикувана *Преводната служба за св. Климент* по единствения ѝ препис в НБКМ 542, л. 266–496 и НБКМ 541 II, л. 30а–33б заедно с идентифицираните гръцки песнопения по наличните гръцки преписи и издания на *Службата* от екип изследователи, сред които е и В. Савова.

II.5. Ирмоси на каноните в преводната Служба за св. Климент Охридски. – В: Песни за Климент. Служби за св. Климент Охридски, писани от X до XX век. Ред. Искра Христова-Шомова, В. Савова, П. Петков. УИ "Св. Климент Охридски", София, 417–420.

В систематизиран вид са представени началата на ирмосите на песните на *Хоматиановия канон на 1-и глас*, *Теофилактовия канон на 8-и глас*, *Малкия покаен канон за Св. Богородица на 8-и глас* и *Палаклиса на 8-и глас* от Д. Хоматиан също на 8-и глас заедно с гръцките им съответствия и със сигнатурите им по изданието на Кр. Ханик.

II.6. Херменевтика на преводната Служба за св. Климент Охридски. – В: Песни за Климент. Служби за св. Климент Охридски, писани от X до XX век. Ред. Искра Христова-Шомова, В. Савова, П. Петков. УИ "Св. Климент Охридски", София, 421–455.

В главата е направен детайлен анализ на всичките песнопения (общо 191) с цел да бъдат открити основните смислови линии, изграждащи образа на св. Климент. Особено внимание е обърнато на разширяването на аспектите на почитта към светеца като чудодееен покровител на миряните в Охридската архиепископия. В анализа освен извеждането на съдържателните особености и интертекстуалните връзки е направена и допълнителна идентификация на редица песнопения от Малката и Великата вечерня, която показва, че част от

тях са превод на преработени гръцки песнопения за велики архиереи на Църквата (св. Василий Велики, св. Йоан Златоуст и св. Атанасий Велики).

III. Статии в сборници и реферирани издания

- *Култът към св. Йоан Владимир*

III.1. Късно компилативно житие на св. Йоан Владимир. – В: Надмощие и приспособяване. Сборник с доклади на международната конференция на ФСлФ, 24–25. 04. 2017 г., София, 244–252. (под печат).

Публикацията представя идентифицираното наскоро от автора в късния зографски ръкопис Zogr496 компилативно житие за св. Йоан Владимир (*Зографско житие*). В нея са посочени източниците на агиографския текст, съставителския подход на автора, наличието на още едни препис от *Зографското житие* в ръкопис от Пантелеймоновия руски манастир на Света гора (№ 460) и информацията от приписката към житието, разчетена от Димитър Пеев и йеродякон Атанасий.

III.2. Модернистични интерпретации на средновековния наратив. – Литературен вестник, бр. 5 (7. 02. 2018), 11, 14.

(В съавторство с Надежда Стоянова)

Статията се основава на съвместен доклад с гл.ас.д-р Надежда Стоянова, изнесен на конференцията „Литература и памет (9. 11.2017 г.)“. В нея се разглеждат в съпоставителен план две произведения на Боян Дановски за св. Йоан Владимир и неговата съпруга Косара – драматическото видение в пет картини *Йоан Владимир* (1924) и кратката повест *Дъщерята на Самуила. Легенда* (1929).

- *Службите за св. Климент Охридски*

III.3. Славянската преводна служба за св. Климент Охридски: съставителски подходи. – Св. Климент Охридски в културата на Европа. Сборник от международната конференция по случай 1100-гоишнината от успението на св. Климент Охридски, Софий, 25–27. 11. 2016, 354-363. (под печат).

Статията представя един аспект от проблематиката на преводната служба за св. Климент Охридски (НБКМ 542, л. 266–496 и НБКМ 541 II, л. 30а–33б), а именно: представяне и анализиране на онези песнопения, за които е идентифицирано не само гръцкото съответствие, но и гръцкият химничен текст образец, който е бил преработен от византийските химнографи за св. Климент. Всичките девет примера за с такива песнопения са от малката и великата вечерня.

III.4. Хоматиановият канон за св. Климент Охридски на 1-и глас. – В: Културни мостове. минало и съвремие. ГСУ, ЦСВП „Иван Дуйчев”, Т. 99(18), 507–518.

Статията е посветена на един от четирите Хоматианови канона за св. Климент – този на 1-и глас. Включването именно на този канон се явява текстологически белег за групирането на преписите на службите. Тъй като Хоматиановият канон на 1-и глас е преработен и включен в Бератската служба за св. Семочисленици, издадена с най-голяма вероятност през 1720 г. във Венеция, в статията се проследяват механизмите на редактиране и трансформиране на текста, сравнява се съставът и се правят по-детайлни наблюдения над тези свързани помежду си химнографски композиции.

III.5. Херменевтичен анализ на старобългарската служба за св. Климент Охридски. – *Palaeobulgarica*, 1(XL), 2016, 25–50.

В статията са публикувани и анализирани песнопенията от Старобългарската служба с цел извеждане на основните смислови линии в образа на светеца. Приносите на публикацията са свързани с идентифицирания гръцки текст образец на тропара на 4-и глас в края на вечернята и на хвалитната стихира на 4-и глас в края на утренята. В анализа на Канона на 8-и глас са открити и структурните прилики с Канона от *Общата служба за светител* на Климент Охридски заради идентичните ирмоси и богородични в песните и заради близостта в типологията на светостта.

III.6. Теофилактовият канон за св. Климент Охридски. – Българска реч, 2, 2016, 15–24.

Канонът за св. Климент на 8-и глас, дело на Теофилакт Охридски, е поставен на първо място в утренята на *Славянската преводна служба* за светеца в Стружкия миней и в съкратен вид в Мосхополската печатна служба от 1742 г. В статията е направен преглед на въпроса за авторството на канона, съпоставка на славянския и гръцкия текст на макроравнище (представена в таблица) и съдържателен анализ на всяка от песните.

III.7. Наблюдения върху старобългарската служба за св. Климент Охридски. – В: Кирило-Методиевски четения. Юбилеен сборник 2015, ред. А.-М. Тотоманова, Д. Атанасова, УИ "Св. Климент Охридски", 2015, 140–149.

В статията са публикувани и анализирани в съпоставителен план ирмосите и богородичните на *Канона* за св. Климент и *Канона* от *Общата служба за светител* на св. Климент. Наблюденията недвусмислено показват, че *Канонът* за св. Климент е написан по модела на общия Канон за светител.

- *Химнографската традиция за св. Алексей Човек Божи*¹

III.8. Най-късният руски препис на Климентовата служба за св. Алексей, Човек Божи от Самарската библиотека. – В: Русистика сега: традиции и перспективи, ред. А. Вачева, Т. Алексиева, Ц. Ралева, А. Радкова, К. Петрова, Н. Нечаева, И. Чекова, София: Тип-топ прес, 2017, 636–642.

В статията е представен със своите особености най-късният препис на *Климентовата служба* за св. Алексей Човек Божи, идентифициран в празничен миней от Самарската публична библиотека в края на 2014 г. Направен е преглед на съдържанието на самия ръкопис, който показва състав от минейно-триоден тип. По-специално внимание е обърнато на три особености на канона в този препис на *Службата*: съкращаването на броя на тропарите в песните до три, пропускането на част от ирмоси и включването на богородични в VI, VII и VIII песен подобно на преписа в Хлудов 156.

III.9. Св. Алексей Човек Божи, св. Йоан Каливит и каноните на св. Йосиф Песнописец за тях. – Старобългарска литература, 51, 2015, 75–116.

В статията последователно и в съпоставителен план са представени двамата близки по своя праведен живот светци – св. Алексей, Човек Божи и св. Йоан Каливит. Детайлно са анализирани каноните за двамата светци, дело на св. Йосиф Песнописец, като за целта са изложени текстологически наблюдения върху славянските преписи на тези произведения, публикувани са тропарите на всяка от песните последователно и от двата канона, тъй като идентичните ирмоси го позволяват, и съответно песнопенията са анализирани в контекста на поставената цел да се направи съпоставка в моделите на изграждане на образите на двамата преподобни светци.

- *Други филологически теми:*

III.10. Загълхнало ехо: Астрологична соматика. – Филологически форум, 2(6), 2017, 146–152.

Публикацията е част от постоянната рубрика *Загълхнало ехо* на списанието *Филологически форум*, в която се публикуват непознати или забравени текстове. С оглед на медиевистичната тематика на броя беше подбран и анализиран средновековен текст с астрологично съдържание от късния зографски ръкопис Zogr263 на л. 61a. В статията е анализирано успоредяването частите на човешкото тяло със зодиакален знак, като моделите на сходство са онагледени в таблица.

III.11. Българановски етюди 2: Напред! – Филологически форум, 1(5), 2017, 181–186. (в съавторство с гл.ас.д-р Надежда Стоянова)

¹ Двете статии са писани и публикувани след 2014 г., а съдържанието им не е било част от дисертацията на В. Савова „Химничната прослава за св. Алексей Човек Божи сред православните славяни”, защитена в СУ „Св. Климент Охридски” на 12.12.2014 г.

Статията е част от постоянната рубрика *Намигвания и прозъвки* в сп. *Филологически форум*. Тя представя пародия на стихотворението „Напред!“ на Стоян Михайловски, публикувана под заглавието *Марш Свирчо* и подписана от Дервиш във в. *Българан*, бр. 14 от 1904 г. Наименованието на марша насочи авторите към Димитър Петков като адресат на пародията. Той е известен с псевдонима си *Свирчо*, използван в списвания от него остро сатиричен и злободневен вестник *Свирка. Лист за подсвиркване и подгавряне* (1883-1885). Публикувани са двете произведения и е направен тезисен анализ с открояване на моделите на пародиране.

III.12. Българановски етюди 1: Атестат и портрет на един поет. 150 години от рождението на Пенчо Славейков. – Филологически форум, 2(4), 2016, 197–202. (в съавторство с гл.ас.д-р Надежда Стоянова)

Статията е посветена на включената във в. *Българан* № 7, с. 5 от 1904 г. вероятно автентична публикация на собствената версия на Пенчо Славейков на стихотворението *Автобиография* със заглавие *Пенчо Славейков (поет в оставка)*, която представлява завършен и обнародван вариант на редакция на произведението от личния архив на автора. Приведени са наблюдения, които насочват към тезата, че публикацията в „Българан“ е именно авторска версия, както и е обърнато внимание на някои редакторски намеси в текста и породените от тях нови смислови акценти.